

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ: ΜΙΑ ΚΑΛΟΓΡΑΙΑ ΤΗΣ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΟΥ

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Θεολογία και Ζωή](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#) / [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ εντός των οικισμών της Χαλκιδικής ζούσαν γυναίκες, οι οποίες είχαν το μοναχικό σχήμα και ήταν εξαρτόμενες από τις Μονές του Αγίου Όρους. Πρόκειται για μία ιδιαίζουσα περίπτωση μοναχικής ζωής, η οποία φαίνεται να έχει την αφετηρία της στην επίδραση, που επέφερε ο αγιορειτικός μοναχισμός στις περιοχές, με τις οποίες σχετίστηκε.

Στο Νεοχώρι Χαλκιδικής υπήρξαν δύο τέτοιες γυναικείες προσωπικότητες, οι οποίες είχαν όμως τη δική τους βιοτή. Κρίθηκε σκόπιμο να δημοσιευθεί η περίπτωση της μία εκ των δύο, της αρχαιότερης, η οποία θεωρείται άκρως ενδιαφέρουσα από πολλές απόψεις.

Η παρακάτω δημοσίευση έγινε στο περιοδικό ΠΑΓΧΑΛΚΙΔΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ, τεύχος 26 (Ιαν.-Μάρτ. 2016), 29-30.

Σε παλαιότερες εποχές, μεταξύ του γυναικείου πληθυσμού των οικισμών της Χαλκιδικής, υπήρχαν κάποια πρόσωπα, τα οποία είχαν επιλέξει ένα διαφορετικό τρόπο ζωής από την υπόλοιπη κοινότητα. Ήταν οι αφιερωμένες στο Θεό γυναίκες με μοναχική ενδυμασία και καθημερινά βιώματα συνυφασμένα με την εκκλησιαστική ζωή της γενέτειράς τους και όχι κάποιας γυναικείας Μονής, αν και ανήκαν σε Μονή. Ο κόσμος τις αποκαλούσε καλόγριες ή καλογραίες.

Η περίπτωση των μεμονωμένων καλογραιών αποτελεί μία στάση ζωής, η οποία αναπτύχθηκε στο χώρο της Εκκλησίας με έντονη παρουσία κατά τους χρόνους της οθωμανικής περιόδου. Η εξακτίνωσή της έχει άμεση σχέση με τους τόπους, στους οποίους περιηγήθηκε ο αγιορειτικός μοναχισμός, ασκώντας ζητείες, αγιάζοντας πιστούς με ιερά λείψανα και κειμήλια του Άθω και ιδρύοντας μετόχια. Οι αιτίες, που οδήγησαν τις γυναίκες αυτές να ενδυθούν το μοναχικό σχήμα ποικίλουν, αν και δεν είναι πάντοτε ανιχνεύσιμες στην έρευνα. Ωστόσο, μας είναι γνωστό ότι τέτοια πρόσωπα ακολούθησαν μία τέτοια βιωτή, έχοντας πνευματικές ανησυχίες, οι οποίες είχαν σωτηριολογικό υπόβαθρο και έως ένα βαθμό ενισχύονταν από την επίδραση, την οποία ασκούσε ο μοναχισμός στη θρησκευτικότητα των λαϊκών.

Κατά συνέπεια, οι καλογραίες βρίσκονταν διάσπαρτες σε όλο τον ορθόδοξο χριστιανικό κόσμο: σε χωριά της μακρινής Προποντίδας, της Θάσου, των Σερρών, στα Βιτώλια (Μοναστήρι) και αλλού. Από τα αγιορειτικά αρχαία και από την προφορική παράδοση του κάθε τόπου είναι γνωστή η παρουσία των καλογραιών και σε χωριά της Χαλκιδικής, όπως η Γαλάτιστα, ο Πολύγυρος, η Ιερισσός, η Αρναία και το Νεοχώρι.

Στο παρόν άρθρο επέλεξα να αναφερθώ στη ζωή μιας καλογραιάς από το Νεοχώρι, το οποίο στην ιστορική του πορεία διαθέτει δύο τέτοιες προσωπικότητες. Επικεντρώθηκα στην αρχαιότερη από αυτές, την καλογραία Μαγδαληνή (κατά κόσμον Μπιγίνα), γιατί αποτελεί μία ιδιαίτερη περίπτωση μεταξύ των έως τώρα γνωστών καλογραιών.

Η Μπιγίνα ήταν μία από τις δύο θυγατέρες του Χαϊδευτού Αποστόλου, ενός κατοίκου του Νεοχωρίου, ο οποίος έζησε σε αυτό κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Η θυγατέρα αυτή επέλεξε να κάνει την υπέρβαση για την εποχή εκείνη, μέσα σε μία μικροκοινωνία με αμιγές ελληνικό στοιχείο. Τη δεκαετία του 1860 παντρεύτηκε τον μουσουλμάνο Αλή Αχμέντ, αγνώστου καταγωγής, ο οποίος πρόσφερε τις υπηρεσίες του στη Μονή Ιβήρων ως επίτροπος του δάσους της Νταμπίζ, στα ανατολικά του Νεοχωρίου.

Ο γάμος με ένα μουσουλμάνο συχνά οδηγούσε στη συλλογιστική ότι η σύζυγος «τούρκεψε» και ασπάστηκε το Ισλάμ. Όμως αυτό δεν ήταν κανόνας στην κοινωνική και θρησκευτική ζωή των μουσουλμάνων και ατυχώς ο γάμος της Μπιγίνας ερμηνεύτηκε ότι «εξόμοσε στον Ισλαμισμό». Άλλωστε ένα τέτοιο γεγονός μεταστροφής στο Ισλάμ δεν διέσωσε η προφορική παράδοση του Νεοχωρίου και επιπλέον φαίνεται να το αποκλείει και το γεγονός ότι για την Μπιγίνα δεν επιβίωσε κανένα μουσουλμανικό όνομα ούτε στην προφορική παράδοση του Νεοχωρίου ούτε στις μέχρι σήμερα μελετώμενες πηγές.

Η Μπιγίνα μετά από το γάμο της ευτύχησε να παραμείνει στο Νεοχώρι και στα επόμενα έτη απέκτησε με τον Αλή έξι τέκνα (τέσσερα θήλεα και δύο αρρενα). Αρχικά στα τέκνα δόθηκαν μουσουλμανικά ονόματα, αλλά στη συνέχεια μας είναι γνωστό από μαρτυρία του επισκόπου Ιερισσού Θεοκλήτου ότι έγινε βάπτισμα σε αυτά και μετονομάστηκαν. Πιθανόν αυτή η μεταστροφή να έδωσε την αφορμή σε μία τετραμελή ομάδα μουσουλμάνων Αλβανών να επέμβει στη ζωή της οικογένειας και να την τρομοκρατεί, αναγκάζοντάς την να μένει εντός της οικίας της για κάποιο διάστημα. Σε επιστολή του προς τον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης ο επίσκοπος Θεόκλητος αναφέρει ότι οι Αλβανοί είχαν παραβατική συμπεριφορά σε όλη την επαρχία και λειτουργούσαν με την ανοχή κρατικών αξιωματούχων, με αποτέλεσμα οι κάτοικοι να αποφεύγουν κάθε αντίσταση προς αυτούς φοβούμενοι αντίποινα. Ο ίδιος φοβάται μήπως ο Αλή λυγίσει από απόγνωση και δεχθεί τους Αλβανούς ως «γαμβρούς εις τα κοράσιά του [...] και κατά συνέ-

πεια θα εκτουρκισθή εντός ολίγου το Νοβοσέλων [Νεοχώρι].»

Το επόμενο διάστημα οι Αλβανοί εγκατέλειψαν το έργο τους στο Νεοχώρι χωρίς να μας είναι γνωστή η αιτία. Άραγε διαδραμάτισε κάποιο ρόλο το χρηματικό ποσό των πέντε λιρών, το οποίο έστειλε η Μονή Βατοπαιδίου (1879) στη Μπιγίνα «προς διάσωσιν εαυτής και των τέκνων της»;

Επίλογος των γεγονότων αυτών αποτέλεσε ο αφιόνιος θάνατος του Αλή, ο οποίος πιθανόν να οφείλεται στις ανωτέρω καταστάσεις. Η ταφή του έγινε σε απόμερη θέση του Νεοχωρίου και αυτό καταρρίπτει μία μαρτυρία ότι ο Αλή βαφτίστηκε χριστιανός από τον επίσκοπο Ιερισσού.

Η Μπιγίνα έντρομη για τις εξελίξεις αυτές βρήκε στήριγμα αρχικά στην τοπική Εκκλησία και στη συνέχεια στις Μονές Βατοπαιδίου και Ιβήρων. Η επόμενη δεκαετία ήταν καθοριστική για όλους στην οικογένεια. Τα τέκνα της αγωνίστηκαν να απαλλαγούν από την αδυναμία της ορφάνιας και από το αλλόθρησκο παρελθόν τους, το οποίο η τοπική κοινωνία σε στιγμές ύποπτες ήθελε να υπενθυμίζει. Όλα έζησαν στο Νεοχώρι, εκτός από μία θυγατέρα, η οποία έζησε σε άλλα μέρη εξαιτίας του γάμου της με τον Πολυγυρινό δάσκαλο Γ. Σφέντιο. Για τη Μπιγίνα η περιπέτεια να απολέσει τα τέκνα της και ο χαμός του συζύγου της στάθηκαν αφορμή να αναδυθεί ένας νέος αυτοπροσδιορισμός γι' αυτήν. Αποδέχτηκε την ιδέα της αφιέρωσης στο Θεό, η οποία είτε προτάθηκε από τον τοπικό αρχιερέα είτε από Αγιορείτη πνευματικό, «ίνα ο Θεός έλεος γενήση κ(αι) διά τας αμαρτίας μου», όπως η ίδια ομολόγησε σε μία επιστολή της.

Έτσι, κατά τα θέσσια του αγιορειτικού μοναχισμού μετά από μία διαδικασία καθοδήγησης από πνευματικό, η Μπιγίνα έλαβε ρασοευχή και με πρωτοβουλία της Μονής Βατοπαιδίου έγινε μέλος της Βατοπαιδινής αδελφότητας. Η ακριβής χρονολογία της εισόδου της στο μοναχισμό παραμένει άγνωστη. Ωστόσο είναι βεβαιωμένο ότι το 1891 ήταν ήδη μοναχή και έφερε το όνομα Μαγδαληνή.

Η Μαγδαληνή διέμενε στην πατρική της οικία στο Νεοχώρι και ο βιοπορισμός της ήταν η γεωργία και οι λιγοστές υπηρεσίες, τις οποίες πρόσφερε στην εκκλησία της γενετείράς της, προφανώς η καθαριότητα και πιθανώς η κηροποιία. Εξαιτίας της οικονομικής της αδυναμίας συχνά απευθυνόταν στη Μονή Βατοπαιδίου και ζητούσε την αρωγή της σε ζητήματα, τα οποία είχαν σχέση με την προικοδότηση των θυγατέρων της, την μοναχική της ένδυση και την προστασία της οικογενειακής της περιουσίας από την επιβουλή του αξιωματούχων του οθωμανικού κράτους.

Το αρχαιακό υλικό της Μονής Βατοπαιδίου μαρτυ-

ρεί ότι η Μονή πάντοτε μεριμνούσε για την καλογραία του Νεοχωρίου και σε αυτό οφείλονται πολλά στον προηγούμενο Αγαθάγγελο Βατοπαιδινό, ο οποίος καταγόταν από το Νεοχώρι. Στην αλληλογραφία των υιών της καλογραίας μαρτυρείται ότι και ο ιεροδιάκονος Άνθιμος Βατοπαιδινός αποτέλεσε σημαντικό κρίκο αυτής της άρωγής.

Οι τακτικές ενισχύσεις της αγιορειτικής Μονής σκανδάλισαν, όμως, μέλη της τοπικής κοινωνίας, τα οποία συκοφάντησαν την καλογραία και ανάγκασαν τη Μονή να διερευνήσει τις καταγγελίες περί ευπορίας της, χωρίς όμως να αλλάξει κάτι στη συνέχεια. Είναι όμως και συγκινητικό το γεγονός ότι μετά από την κοίμηση της καλογραίας τα τέκνα της ζήτησαν από τη Μονή Βατοπαιδίου να τη συγχωρήσει, όπως και η ίδια το επιθυμούσε, για την ενόχληση την οποία προκάλεσε στη Μονή, καθώς έτυχε των πολλών της «υποστηρίξεων και βοθειών εν τω πολυωδύνω αυτής βίω».

Η Μαγδαληνή κοιμήθηκε το 1909 «πλήρης ημερών και εν γαλήνη». Οι υιοί της ζήτησαν τότε από τη Μονή Βατοπαιδίου, για να μεσολαβήσει, ώστε να εκδοθεί από το Οικουμενικό Πατριαρχείο μία μετρίότητα (έντυπο με ευχές υπέρ των κεκοιμημένων) για τη μητέρα τους, η οποία «εν τοις εγκοσμίσις διαβίωσασα ίσως πολλοίς τισι παραπτώμασι υπέπεσεν».

Σήμερα όλα αυτά ανήκουν στο παρελθόν. Η περίπτωση των μεμονωμένων καλογραιών έχει αριθμητικά ατονήσει και σε αυτό συντέινει η πανελλαδική αύξηση των γυναικείων μοναστηριών, η οποία έδωσε τη δυνατότητα στις γυναίκες, που ήθελαν να αφιερωθούν στο Θεό, να επιλέξουν τους κοινοβιακούς χώρους άσκησης και όχι τις κοσμικές κοινωνίες. Ωστόσο, οι καλογραίες των χωριών έχουν μία ανεξίτηλη διαδρομή μέσα στην κοσμική κοινωνία και αυτό δηλώνεται όχι μόνο στα έγγραφα του αγιορειτικού μοναχισμού, αλλά και σε άλλες τυχές της ζωής μας. Η προσωπικότητα και ο προορισμός τους επηρέασε υπήρξαν άνθρωποι με πνευματικές αναζητήσεις, οι οποίοι ακούμπησαν πάνω τους και διδάχθηκαν από το βίο τους. Γι' αυτό και η παρουσία τους δηλώθηκε σε ανθρωπωνύμια (π.χ. Χρήστος Καλογρηάς), ονόματα οικισμών (π.χ. Καλογρέζα Αττικής) και θέσεων της ελληνικής υπαίθρου (π.χ. Ακτή Καλόγριας στη Νικήτη Χαλκιδικής και Νησίδα Καλόγρια στη Βουρβουρού Χαλκιδικής).

Θα πρέπει, μετά από όλα αυτά, να επισημάνουμε ότι ο ιδιότυπος αυτός τρόπος μοναχικής ζωής των γυναικών, αποτελεί μία στάση ζωής, η οποία, ενώ έχει εκκλησιαστικές αφετηρίες και δομή, εντούτοις δεν παύει να υπολείπεται σε κοινωνιολογικό περιεχόμενο και ιστορική πληροφόρηση.

ΠΗΓΕΣ-ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ: Αρχείο Μητρόπολης Θεσσαλονίκης· Αρχείο Μονής Βατο-παιδίου· Αρχείο Μονής Ιβήρων· Κ. Χιού-

της, Προσωπογραφία του Νεοχωρίου Χαλκιδικής (16ος-20ός αι.), Θεσσαλονίκη 2001.

Πηγή: psifides-istorias.blogspot.gr